

9. Які види і форми робіт можуть виконати старшокласники (студенти), щоб підтвердити свою профільно (фахово) зорієнтовану успішність в одержанні гарантованого кінцевого результату?

10. Які критерії, зрозумілі й учневі (студентові), і вчителю (викладачу), допоможуть оцінити особисті успіхи в оволодінні матеріалом, виконанні програми з урахуванням своєї траєкторії літературного (фахового) розвитку?

11. Яким чином у процесі співпраці фіксуватиметься динаміка зацікавленості до курсу, обраного профілю (спеціалізації)?

12. Чи можу чітко описати той кінцевий результат, літературний (фаховий) продукт, на який маємо вийти в результаті такої діяльності?

13. Яку форму звітності передбачає програма курсу, за якими критеріями оцінюватиметься підготовлений, вироблений освітній продукт, набуті компетентності, знання і вміння?

Якщо вчитель (викладач), учень-студент зможуть дати відповіді на ці запитання, то перші готові до написання пояснювальної записки й підготовки програми курсу, а другі – до її виконання.

4.4. ВИВЧЕННЯ, АНАЛІЗ, ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ

Шляхи аналізу художнього твору вчитель може обрати, послуговуючись однією із запропонованих концепцій. В. Марко: пообразний; ідейно-тематичний; аналіз взаємодії змісту і форми; «за автором». Є. Пасічник: аналіз за розвитком дії; композиційний аналіз; пообразний аналіз; проблемно-тематичний; структурно-стильовий. В. Пахаренко: сюжетний; проблемний; системний.

А. Ситченком розроблено навчально-технологічну концепцію літературного аналізу художнього твору, який передбачає: подієвий, пообразний, комбінований, проблемно-тематичний. Науковець запропонував розгалужену теоретико-методичну модель вироблення в учнів умінь аналізувати художні твори.

Г. Токмань, не заперечуючи напрацьоване, акцентує увагу на формуванні інтерпретаційної свідомості учня з урахуванням ступеня його читачької культури. Вчена пропонує зробити діалог різноманітнішим, а екзистенційну спрямованість розгляду художнього твору дійовішим, використовуючи методи літературознавчого дослідження: біографічний, культурно-історичний, еволюційний, компаративний, духовно-історичний, міфологічний, структуральний, деконструктивістський, феміністичний.

Вивчення художнього твору, нам видається, має вибудовуватися з урахуванням традицій та інновацій, принципів наступності, послідовності, взаємодоповнюваності, змінності щодо сприйняття та інтерпретування

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

прочитаного/побаченого різними віковими групами учнів-читачів, а також із урахуванням їх літературно-мистецького розвитку, можливої зміни реакції на художньо-мистецьке явище.

Моделі вивчення, аналізу, інтерпретування художнього твору, на нашу думку, можуть бути такими:

- **5-7 кл.:** **«подієвий»:** «уривок ← *факт* → головна думка»;
- **5-7 кл.:** **«сюжетний»:** «уривок ← *подія* → пафос»;
- **5-7 кл.:** **«пообразний»:** «уривок ← *образ-характер* → ідея»; ...
- **8-9 кл.:** **«тематичний»:** «уривок ← *сукупність об'єктів (предмети, явища)* → ідея»;
- **8-9 кл.:** **«проблемний»:** «уривки ← *актуальні сторони об'єкта* → ідея»;
- **8-9 кл.:** **«проблемно-тематичний»:** «уривки ← *об'єкт як реальна дійсність і художнє втілення* → ідея»;
- **10-11 кл.:** **«композиційний – подієвий тип: подієво-хроно-логічний, подієво-ретроспективний, подієво-монтажний, подієво-розповідний»:** «сюжетні епізоди, система подій ← *особистість і конфлікт* → художній образ, ідея»;
- **10-11 кл.:** **«композиційний – описовий тип:** «ліричні компоненти (емоції, враження, почуття, думки) ← *особистість і конфлікт* → художній образ, ідея»;
- **10-11 кл.:** **«жанрово-стильовий»:** «тематично-проблемні вияви зі стильовим контекстом ← *форма бачення й осмислення різноманітності світу* → художній образ, ідея».

Особливість вивчення літератури в системі профільного навчання взагалі та художніх творів зокрема вимагає від учителя розуміння того, що єдиного рецепту не може бути. Принцип лінійності не може сьогодні гарантувати успіх. Художній твір, методи і шляхи вивчення, підходи до аналізу та інтерпретації текстів не можуть обмежуватися одним варіантом. Літературно-мистецький простір синергетичний, із цього «хаосу» необхідно вибудувати самоорганізуючу модель методів, прийомів, шляхів тощо, яка б сприяла формуванню в молодого покоління не одновимірного сприйняття/несприйняття, розуміння чи/і заперечення художньо змодельованої дійсності автором тексту, а включила його в діалог, полілог чи то з автором, персонажем ..., чи з самим собою, щоб «світ по-новому відкрити» (за М. Рильським).

Цінними є роздуми О. Ісаєвої щодо аналізу та інтерпретації художнього твору в школі. Учена в суголосі з В. Бондар, з огляду на вивчення теоретичних основ читацької діяльності, запропонували взаємопов'язану систему понять, які можуть слугувати концептуальною основою для словесника й учня-читача під час осягнення тканини

художнього твору: *«текст – підтекст – контекст – художній твір – художній світ – поетика – читання (сприйняття) – оцінка – інтерпретація – невичерпність та неоднозначність інтерпретації – переосмислення (реінтерпретація)»*.

Важливо також усвідомлено підійти до відбору текстів художніх творів для текстурального вивчення/читання учнями профільної школи. Набір цих текстів в оптимально дозованій кількості представляти високохудожні зразки літератури української, зарубіжної, літератури національних меншин та тої, яка презентує майбутній професійний фах за обраним напрямом. Тоді учням художньо-естетичного, спортивного чи технологічного напрямку стане зрозумілим, як через художнє слово можна представити професійний світ тих людей, які є візитівкою їхнього фаху, це викликатиме бажання до самовдосконалення, почуття гордості за представників цієї спеціальності і майбутньої приналежності до них. Оптимальною має бути й кількість художніх творів у зіставленні з тими видами й формами робіт, які мають протягом року виконати школярі. Їх має бути стільки, щоб реально-можливим стало їх виконання. Варіанти моделей навчання української літератури подано в розділі 2.4.

Найскладнішим для студентів-філологів і вчителів літератури під час підвищення кваліфікації видається усвідомлення поняття «інтерпретація» художнього твору. З цією метою їм пропонується опрацювати текст лекції та підготувати логіко-семіотичні моделі за концепцією одного з літературознавців, які згадуються в запропонованому матеріалі. ЛСМ, за нашим спостереженням, є одним із ефективних прийомів, який допомагає суб'єктам літературної освіти реалізувати поставлені завдання під час вивчення того чи іншого художнього твору. Один із варіантів лекції подаємо далі та зразки підготовлених логіко-семіотичних моделей.

Тема: Інтерпретація художнього твору в літературознавстві і методиці викладання української літератури

План

1. Інтерпретація: виникнення та розвиток поняття. Предмет інтерпретації.
2. Типи і рівні інтерпретації художнього твору.
3. Види та правила інтерпретації.
4. Інтерпретація в методиці викладання української літератури.

Мета:

– з'ясувати історичні передумови виникнення інтерпретації художнього твору та її предмет; місце інтерпретації у шкільному курсі української літератури;

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

– вибудувати понятійний апарат, який тлумачить явище, та загальну схему інтерпретування художнього твору;

– запропонувати студентам/курсантам різні погляди науковців на проблему інтерпретації художнього твору, виокремлення типів та видів інтерпретації, основні правила інтерпретування художнього твору.

Базові поняття: художнє сприймання, інтерпретація, герменевтика, рецепція, реципієнт, співтворчість, художня комунікація, мова мистецтва, діалогічність, естетичні відносини, сугестія, потрясіння, співпереживання, катарсис.

Очікувані результати:

1. Розуміння базових понять: «інтерпретація», «герменевтика», «діалогічність», «рівні, види і типи інтерпретації».

2. Теоретична компетенція (обізнаність із поняттям, історією виникнення і розвитку, типами та видами інтерпретації).

3. Методична компетенція (обізнаність із методичними засадами впровадження та здійснення інтерпретування художнього твору на уроках літератури).

4. Обґрунтовувати базові поняття.

«Деякі сучасні теорії критики спираються на тезу, що єдиним вірогідним прочитанням тексту є хибне прочитання, текст існує лише як ланцюгова реакція, а також, як злостиво зауважив Тодоров, текст – це лише пікнік, на який автор приносить слова, а читачі – сенс. Навіть, якщо це правда, то все одно слова, які приносить автор, є доволі клопітливим поєднанням матеріальних доказів, які читачі не можуть збути мовчанням або не артикульованим прогмукуванням».

Умберто Еко

Гене́за поняття

Інтерпретація існувала вже в античній філології («алегоричне» тлумачення текстів, наприклад Сократ тлумачив смисл пісень Симоніда), середньовічні екзегетиці (християнська інтерпретація язичницького переказу), в епоху відродження («критика тексту»), Реформації (протестантська екзегетика XVII ст.). У цей час вона чітко не відмежовується від герменевтики (напрямку наукової діяльності, пов'язаному з дослідженням, поясненням, тлумаченням філологічних, а також філософських, історичних і релігійних текстів). Перші спроби виразного розмежування мають місце на зламі XVIII-XIX століть, коли герменевтика починає тлумачитися як теорія будь-якої інтерпретації, як всеохопна наука про «мистецтво розуміння». Теорія інтерпретації у зв'язку із загальною теорією герменевтики стає одним із найпопулярніших предметів наукових

дискусій у 17-18 роки ХХ століття. Виразно вимальовувались у них дві протилежні тенденції з проміжною третьою:

1. Об'єктивістська (редукційна): вважається, що значення, надане літературному творові автором, чи первісне значення самого тексту є визначальним і інтерсуб'єктивно пізнавальним (Е. Гірш, П. Югл, М. Абрамс).

2. Суб'єктивістська: вважається, що значення тексту відносне; не текст детермінує інтерпретацію, а інтерпретація є продовженням тексту (С. Фіш).

3. Раціональна: виходить з того, що значення літературного твору – це результат «діалогу» (М. Бахтін та його послідовники) чи «інтерації» (В. Ізер, Юлія Крістева) між текстом і його реципієнтом. Свободу діалогу передбачають «недовизначеність», «недоокресленість», схематичність літературного твору, помічені ще Ф.-В.-Й. Шеллінгом, О. Потєбнею, Р. Інгарденом.

Теоретичні основи інтерпретації склалися в тлумачників священного письма. Їх положення в подальшому розвивалися романтичною естетикою (Ф. Шеллінг) та більш ґрунтовно – в учінні про «розуміння» («осягнення») Ф. Шлейєрмахера і пізніше – В. Дильтея. Поняття інтерпретації існувало для філософів-екзистенціалістів, особливо для М. Хайдеггера. В літературознавстві проблеми інтерпретації набули особливого значення у роботах Р. Інгердена, «швейцарської школи на чолі з Е. Штайгером та в англо-американській «новій критиці»; тут художні тексти розглядалися іманентно та стверджувалося інтуїтивне осягнення їх смислів, що розумілися як незамкнуті та безкінечно оновлювані. Інтерпретації (що в літературній критиці подолали нормативність) набули широкого розповсюдження починаючи з епох просвітництва та романтизму, коли різко зросла увага до споглядального боку художньої творчості. Інтерпретації визначалися різними настановами: або на виявлення переважної духовної позиції автора, або більшою мірою на осягнення соціально-історичного буття, що зображене автором або на відтворення критиком перш за все його власних вражень та роздумів, викликаних художнім твором.

Інтерпретація (від латинського тлумачення, пояснення) – тлумачення літературного твору, осягнення його смислу, ідеї, концепції. Інтерпретація здійснюється як переоформлення художнього змісту, тобто за допомогою його перекладу на понятійно-логічну (літературознавство та основні жанри літературної критики), лірику публіцистичну (есе) або іншу художню мову (графіка, театр, кіно та інші мистецтва) (Литературный энциклопедический словарь / [под общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева]. – М. : Сов. энциклопедия, 1987 – С. 127.).

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

Інтерпретація (від латинського пояснення, трактування) літературна – тлумачення літературного твору з метою осягнення його змісту та ідейно-художньої концепції (Укр. літературна енциклопедія. – К., 1990. – Т. 2.)

Інтерпретація (від латинського тлумачення, пояснення) – дослідницька діяльність, пов'язана з тлумаченням змістової, смислової сторони літературного твору на різних його структурних рівнях через співвіднесення з цілістю вищого порядку. (Літературознавчий словник-довідник. Nota Bene)

Інтерпретація – тлумачення, розкриття змісту і форми, роз'яснення якогось мистецького твору, а також своєрідне, засноване на глибокому проникненні в суть виконання його (В. М. Лесин, О. С. Пулинець. Словник літературознавчих термінів. – К., 1965).

Предмет інтерпретації

Предметом інтерпретації можуть бути:

1. Будь-які елементи літературного твору (фрагменти, сцени, мотиви, персонажі, алегорії, символи, тропи, і навіть окремі речення і слова, співвіднесені з відповідним контекстом або поза текстовою ситуацією.

2. Літературний твір як цілість, коли у творі й поза ним відшуковується те завуальоване, приховане, що з'єднує всі компоненти в одне ціле й робить твір неповторним.

3. Літературна цілість вищого порядку, ніж літературний твір, наприклад, творчість письменника, літературна школа, літературний напрям, літературний період.

У сучасному літературознавстві інтерпретація в найбільш досконалих проявах пов'язується з такими напрямками наукових досліджень, як психоаналітична критика, марксизм, екзистенціалізм, «нова критика», лінгвопоетика. Спільним для них є одна основа – герменевтична теорія інтерпретації.

Розрізняють інтерпретацію **читацьку, наукову** і **творчо-образну**.

Первинна інтерпретація базується на тому загальному враженні і розумінні художнього твору, який отримує читач при його прочитанні; первинна інтерпретація не завжди оформляється у свідомості читача в логічні конструкції, залишаючись часто у вигляді переживання, настрою, відчуття. Літературознавець, відштовхуючись від своїх читацьких вражень, формулює їх достатньо чітко і потім перевіряє аналізом, внаслідок чого народжується наукова інтерпретація, яка претендує вже на статус об'єктивної істини і від якої тому потрібна фактична, логічна і емоційна доказовість.

Творчо-образна інтерпретація – це «переклад» літературно-художніх творів на мову інших мистецтв. Через притаманну художньому образу складність, а іноді і багатозначність багато художніх творів можуть

породжувати різні, часто прямопротилежні інтерпретації, що викликає літературно-критичні і наукові дискусії. Тому центральною проблемою теорії і практики інтерпретації була і залишається проблема її правильності, адекватності. Спочатку твір інтерпретувався для того, щоб правильно зрозуміти його значення, адекватно сприйняти той зміст, який у нього вкладений. Проблеми правильності інтерпретації завжди були в центрі уваги інтерпретаторів, були предметом критичних дискусій. Головна складність адекватної інтерпретації полягає в тому, що художнє значення необхідно виразити немистецькими засобами.

Давні типи інтерпретації

Кабалістика (давньогр. кабала – переказ, легенда) – тип інтерпретації Старого Заповіту, текст якого тлумачився як світ символів, заснованих на таємничій властивості цифр. Антична герменевтика за об'єкт тлумачень мала міфи, які пояснювалися: а) алегорично; б) історично; в) естетично; г) морально-етично. Християнська екзегетика (викладення, роз'яснення) зосереджувалася на тлумаченні Нового Заповіту. Святе Письмо тлумачилося як буквально, так і містично, причому останнє мало чотири смисли. Отож сакральний смисл піддавався чотирьом інтерпретаціям: 1) історичний (розгляд біблійних фактів і подій як реальних історій); 2) алегоричний (ті самі факти і події розглядаються як аналог інших фактів і подій, які були завуальовані; наприклад: легенду про те, як Йосип, проданий братами і мучений у в'язниці, був звеличений, слід було розуміти як алегорію зрадженого і покинутого учнями Христа, засудженого, розп'ятого, а потім воскреслого); 3) тропологічний (факт чи подія розглядалися з погляду моральної настанови: притчі про сіяча, про кукіль, про немилосердного боржника, про робітників у винограднику, про слухняного і неслухняного сина, про гостей весільних та ін.); 4) аналогічний (піднесене тлумачення) – у подіях та фактах розкривалася сакраментальна (клятва, присягання), тобто священна релігійна істина: наприклад, відпочинок сьомого дня інтерпретувався християнами як вічний відпочинок у небесному спокої. Отже, виходило, що буквальный смисл священного тексту оповідає про минуле, алегорія навчає вірі, мораль наставляє, а прагнення людини відкриває аналогія (рух угору). Наприклад, Єрусалим міг бути витлумачений у чотирьох значеннях: у буквальному – земне місто, в алегоричному – церква, у тропологічному – праведна душа, в аналогічному – «небесний град» (за Августином Блаженным). Християнська екзегетика широко застосовувалася для тлумачення середньовічних літературних текстів, запліднених біблійною алегорією та символікою.

Рівні інтерпретації:

Той, хто споглядає, вже інтерпретує, тлумачить. Це може відбуватися на рівні підсвідомості (мимовільна інтерпретація), на рівні певних

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

висновків чи узагальнень (фрагментарна інтерпретація), на рівні цілеспрямованого, зацікавленого, осмисленого прагнення зрозуміти (мистецтво інтерпретації). У кожному разі виявляє себе проблема розуміння. «Щоб зрозуміти світ, потрібне слово», – зазначав французький філософ Поль Рікель. «Скрізь, де ми намагаємося збагнути світ [...] здійснюється процес збирання світу в слово, – писав Гадамер. – Мова – це універсальне середовище, в якому здійснюється розуміння. Способом цього здійснення є тлумачення». Зрозуміти художній текст – значить проникнути в потаємні смисли його образів і значень. Шлях до такого розуміння лежить через опанування природи Слова та специфіки (правил) творення тексту. Розуміє той, хто володіє мовою тексту, здатний «перекладати» образну мову на своє розуміння.

Герменевтична тріада: розуміння, тлумачення, застосування. Вияв розуміння художнього тексту – його омовлення, що постає у формі тлумачення. Тлумачення веде до освоєння тексту, точніше – до його «присвоєння» (розуміння себе в Іншому, за Р. Бартом). Практична мета інтерпретації – висловити своє розуміння, продемонструвати свою інтерпретацію, оформити її усно чи письмово.

Виділяють три рівні інтерпретації:

- 1) філософський;
- 2) ідеологічний;
- 3) естетичний.

Для художньої літератури перший є лише підставою для інтерпретації, другий скеровує інтерпретацію на певні норми і вимоги, а третій збігається з природою словесного мистецтва, і тут варто визначити ще й такі рівні інтерпретації:

- репродуктивний (рекреаційний, відтворюючий), який передбачає описову реконструкцію тексту, його переказ;
- декодування (розпізнавання, дешифрування) образів та смислів художнього твору (у цьому разі приховані значення стають виявленими);
- рефлексивно-асоціативний, що полягає в осмисленні себе через текст (розуміння себе в тексті, себе в Іншому), вихід, спровокований текстом, на позатекстові об'єкти («посторонні» асоціації, мислення «навколо тексту»).

Види, правила інтерпретації:

Традиційне літературознавство й досі вдається до терміна «аналіз літературного твору», виділяючи такі види аналізу: проблемно-тематичний, пообразний, композиційний, «за автором» (повільне читання), цілісний. З-поміж них найбільш універсальним видається цілісний, який передбачає з'ясування таких питань в осмисленні літературного твору:

- відомості про автора;
- обставини написання твору;
- виникнення творчого задуму;
- родово-жанрова природа твору;
- тема та ідея твору;
- художні образи;
- сюжет та композиція;
- художні засоби;
- мова твору;
- місце твору в літературному доробку письменника;
- місце та значення твору в літературному процесі, в історії літератури.

Типовими для традиціоналістів у літературознавстві видається таке міркування: «Для успішного аналізу твору необхідно добре знати текст, загальні закономірності взаємодії змісту і форми» (В. Марко), – на перший погляд, резонно, але на сьогодні – поверхово, недостатньо.

По-перше, термін «аналіз» (з грец. – розклад, розчленування) у застосуванні до літературного твору надто жорстокий і не зовсім відповідає художній природі мистецького явища. Якщо, скажімо, аналізувати роман, новелу, вірш, то результат такого дослідницького акту мав би бути в усіх випадках однаковий, бо коли ні – то це вже не аналіз або помилковий аналіз. По-друге, відомо, що про будь-який художній твір може бути стільки суджень, скільки читачів його прочитають. Тому доцільніше було б вдатися до терміна «інтерпретація» (з лат. – роз'яснюю, тлумачу, перекладаю).

Визначимо такі види інтерпретацій:

- психоаналітичний;
- феноменологічний;
- екзистенційний;
- структуралістський;
- рецептивно-естетичний.

Кожен з видів інтерпретації спирається на філософські передумови, які визначають ракурс сприймання і пізнання художнього явища, розкривають його гносеологічну (пізнавальну), онтологічну (буттєву) та аксіологічну (ціннісну) природу. Ураховується і досвід психології, мовознавства, естетики, соціології. І хоч інтерпретація – це здатність вільно творити з певного тексту свій текст, проте є загальні правила інтерпретації, до яких можна вдатися у сприйманні, осмисленні й омовленні художнього твору. Розгляньмо деякі з них.

Правила інтерпретації за Ф. Шлейєрмахером

(1768-1834 рр.). Німецький мислитель висловив слушну думку щодо розуміння літературних творів: «Жоден твір не може бути повністю

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

зрозумілим інакше, як у взаємозв'язку з усім обсягом уявлень, з яких він походить, і через знання всіх життєвих стосунків як письменників, так і тих, для кого вони писали. Будь-який літературний твір належить до сукупного життя, частиною якого він є, також як окреме речення до всієї промови чи твору». Учений пропонує:

1. Зробити загальний огляд, який дає можливість уявити єдність твору та його побудови.
2. Ураховувати взаємозалежність цілого та часткового.
3. Зрозуміти мислительний та мовний стиль твору.
4. Усвідомлювати невичерпність тлумачення, його «приблизний» характер.
5. Наблизитися до адекватного сприймання твору (інтерпретатор як читач повинен розуміти автора).
6. Користуватися інтуїтивним та пояснювальними методами.
7. З'ясувати мету твору, виходячи зі змісту й адресата.

Правила інтерпретації за Роланом Бартом

(1915-1980 рр.; французький літературний критик, структураліст)

1. Текст поділяється на сегменти (фраза, частина фрази, група з кількох фраз) – лексії (lexie).
2. У кожній лексії виявляємо значення, але не пряме, а конотаційне (додаткове), викликане асоціаціями.
3. Повільне читання (на взірць сповільненого кадру у фільму) покликане не відтворити структуру тексту, а простежити його структурування (як він укладається).
4. Показати вихідні точки значення, оскільки те, що утворює текст, – інтертекстуальне.

Правила інтерпретації за В. Ізером

(1926 р.; німецький літературознавець, представник рецептивної естетики)

1. Дослідити спосіб взаємодії послідовних речень як постачальників інформації, з якої формується особливий світ.
2. Активізувати читацьку уяву, яка збуджується виникненням образів та смислів у процесі розгортання тексту – речення за реченням.
3. Здійснювати селекцію (відбір) тексту в процесі читання.
4. «Втягуватися» в текст (бачення тексту через перспективу).
5. Реалізувати «читацькі сподівання», сформоване на основі досвіду читача (потреба в «постійній ілюзії» при читанні, бо інакше текст залишиться непізнаним; текст провокує певні сподівання).
6. Зважати на те, що читання є рекреативним (відтворюючим) процесом – це «співучасть у тексті».
7. Ураховувати, що в процесі читання враження викликаються подібністю текстуального та життєвого.

Обізнаність із видами та правилами інтерпретації дає певні орієнтири для цієї пізнавально-естетичної творчості. Їх можна враховувати залежно від потреби та об'єкта інтерпретації. Багато що залежить не лише від освіченості і досвідченості інтерпретатора, а від його таланту бачити, відчувати і розуміти художній твір.

Однією з ключових і найактуальніших задач літературної освіти в школі є підготовка читача, якому доступно глибоко особистісне, самостійне розуміння літературного твору на рівні його узагальненого значення, на рівні позиції автора. У сучасній науці таке спілкування читача з літературним твором прийнято розглядати як цілісне явище – інтерпретацію. У методиці викладання літератури вивчалися різні прийоми навчання інтерпретації. Ще в 70-ті рр. ХХ століття В. Г. Марандцман встановив етапність розвитку читацької інтерпретації, віковий характер її змін. Разом з тим у методиці викладання літератури широке розповсюдження отримав такий підхід до проблеми становлення читача, згідно з яким вивчали різні структурні елементи його діяльності. Так, досліджуючи початковий етап «наївного реалізму», вивчали методичні аспекти пов'язані з проявом окремих механізмів – уяви читача-школяра, його емоційної чуйності.

Методику шкільного аналізу будували так, щоб привести учнів до розуміння літературних творів різної родової і жанрової специфіки, розробляли методичні прийоми, що забезпечують такий аналіз.

Використання окремих сторін інтерпретаційного процесу в шкільному аналізі, що сприяють його ефективності, недостатньо для вирішення задач літературного розвитку, тим більше, що сучасна дійсність висуває особливі вимоги, як до змісту літературної освіти, так і до форм, способів, методів навчання. Школа покликана не тільки дати учням певний об'єм і систему знань, але і навчити їх творчо мислити, самостійно здобувати і поповнювати ці знання. Щоб досягти такого сприйняття і розвинути на цій основі творче мислення школярів, необхідно звернути увагу на такі форми роботи на уроці, які б були направлені на формування здібностей до самостійного збагнення значення художнього твору. Комплекс «література-театр» давно привертає до себе особливу увагу теоретиків художнього виховання і педагогів-практиків. Причини цього частково слід шукати в самому театрі, у його неординарних ідейно-естетичних і виховних ресурсах і у все більш усвідомлюваній ролі театру в духовному житті суспільства.

З кінця 40-х рр. ХХ століття в цій області накопичений чималий досвід, для осмислення якого методисти широко використовували дані психолого-педагогічних дисциплін. Дослідження психологів Л. С. Вигоцького, А. Н. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна, Ю. А. Самаріна з'явилися

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

основою для вивчення творчого процесу сприйняття в цілому і окремих його частин: емоцій, представлень уяви, мислення. В роботах Л.І. Божовіч, К.С. Кона, О.І. Нікіфорової, П.Я. Якобсона сприйняття досліджується залежно від вікових особливостей читача-учня. Сприйняттю драматургічного твору школярами в його специфіці присвячені роботи А.М. Докусова, Т.С. Зепалової, Н.О. Корста, В.Г. Марандцмана, Т.В. Чирковської, Л.С. Якушиної.

Єдність естетичної природи мистецтва, одним з видів якого є література, дозволяє висунути тезу про важливість використання при аналізі художніх творів у школі досвіду психології творчості і театрознавства. Комплексне викладання мистецтва не припускає ревізії основного змісту уроку літератури. У першу чергу йдеться про практичне використання словесником у своїй діяльності ідейно-естетичного потенціалу і методичних можливостей, які містить у собі взаємодію літератури з іншими видами мистецтва.

Формування і розвиток інтерпретаційних умінь старшокласників буде ефективним за умови, якщо:

- інтерпретація твору розглядається як відносно стабільний підсумок сприйняття, аналізу тексту, утілений у сценічних образах, умовиводах, висновках;
- ураховуються вікові особливості і можливості старших класів, що вчать, рівень їх літературної освіти, рівень сприйняття ними творів;
- використовуються різноманітні форми уроків і методичні прийоми підготовки старшокласників до інтерпретації художнього твору з урахуванням його художньої своєрідності;
- система завдань розрахована на творче поетапне освоєння художнього твору, дозволяє поєднувати суб'єктивно-інтуїтивний і раціонально-логічний шляхи його збагнення;
- теоретико-літературні та історико-культурні знання узагальнені і творчо застосовуються в діяльності учнів, у процесі інтерпретації художнього тексту;
- навчання інтерпретації здійснюється на основі особистісно орієнтованого підходу в органічній єдності із збагаченням духовного світу учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус Н. Аналіз чи інтерпретація літературного твору / Н. Білоус, П. Білоус // Українська мова та література. – 1999. – Число 41 (153).
2. Білоус Петро. Інтерпретація художнього твору. Герменевтика / Петро Білоус // Українська мова та література. – 2003. – Число 35. – Вересень.

3. Ковбасенко Ю. Мистецтво аналізу й інтерпретації художнього тексту. – Розділ 1. Аналіз та інтерпретація художнього тексту. Розмежування і межі безмежності / Ю. Ковбасенко // Тема. – 2002. – № 4. – С. 2–26.

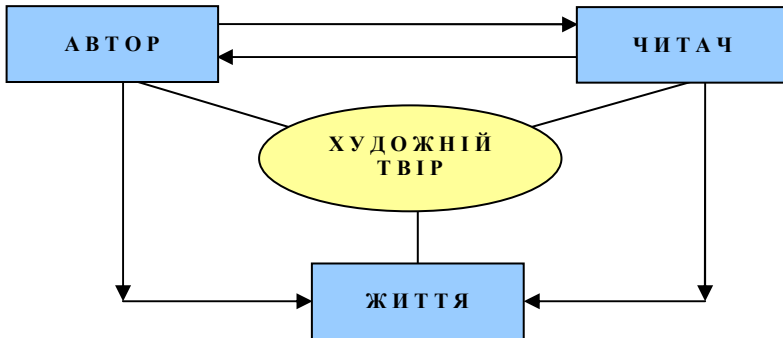
4. Лесин В. М., Пулинець О. С. Словник літературознавчих термінів. – К., 1965.

5. Литературный энциклопедический словарь / [под общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева]. – М. : Сов. энциклопедия, 1987.

6. Рікер Поль. Конфлікт інтерпретацій / Поль Рікер // Антологія світової літературно-критичної думки 20 століття. – Львів, 1996. – С. 227–242.

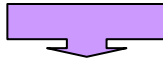
7. Українська літературна енциклопедія. – К., 1990. – Т. 2.

Правила інтерпретації за Ф. Шлейєрмахером

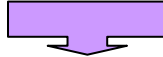

1. Зроби загальний огляд єдності форми та змісту:

- сюжет, позасюжетні елементи;
- співвідношення сюжету і фабули;
- образна форма (образи персонажів і обставин);
- викладова форма;
- родово-жанрова форма;
- власне словесна форма.

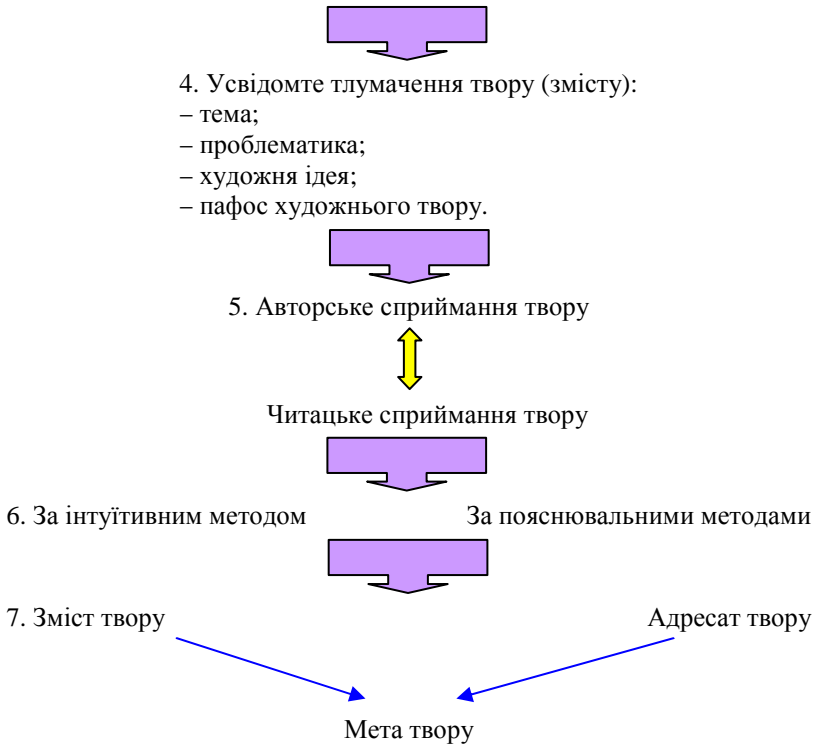
2. Урахуй взаємозалежність цілого та часткового.

3. Зрозумій мовний стиль твору:

- художня лексика (тропи);
- синтаксичні фігури;
- евфонія (особливості звучання).

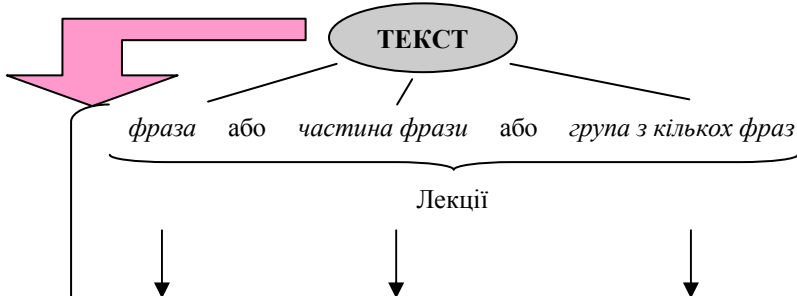
Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

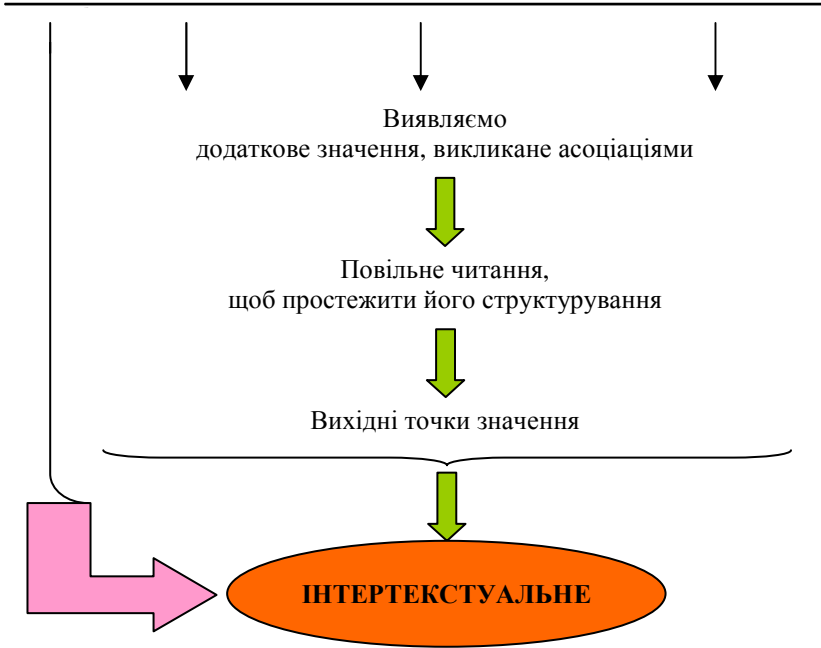
Шуляр Василь Іванович,
науковий керівник, кандидат
педагогічних наук, доцент,
заслужений учитель України

Яценко Наталя Анатоліївна,
Перша українська гімназія
імені М. Аркаса
(м. Миколаїв)

Правила інтерпретації за Роланом Бартом

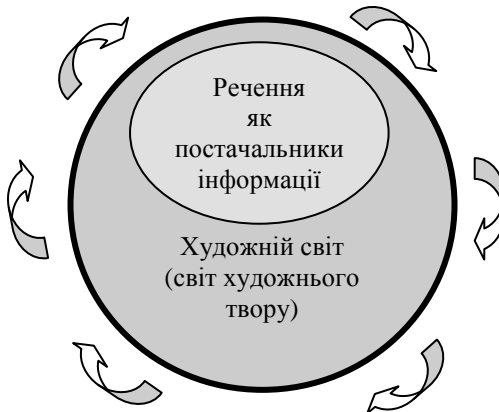
Шуляр В.І.

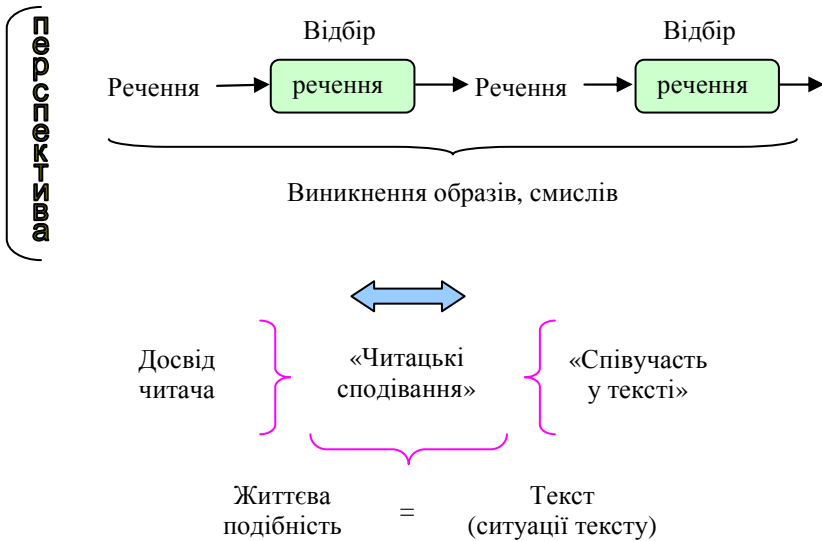
Шуляр Василь Іванович,
науковий керівник, кандидат
педагогічних наук, доцент,
заслужений учитель України

Яценко Наталя Анатоліївна,
Перша українська гімназія
імені М. Аркаса
(м. Миколаїв)

Правила інтерпретації за В. Ізером

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

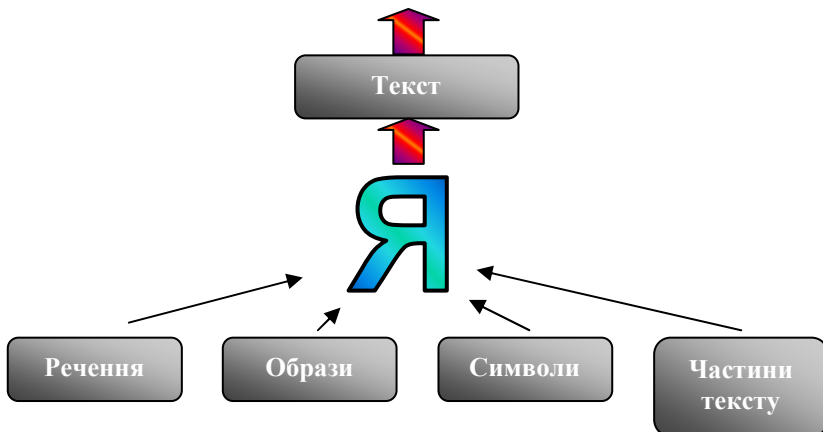
Шуляр Василь Іванович,
науковий керівник, кандидат
педагогічних наук, доцент,
заслужений учитель України

Яценко Наталя Анатоліївна,
Перша українська гімназія
імені М. Аркаса
(м. Миколаїв)

*Додаток А***Схема інтерпретації художнього твору за В. Ізером**

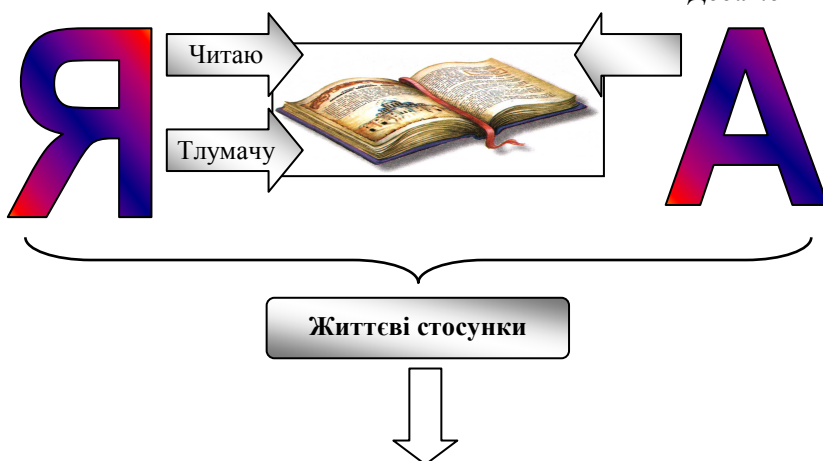
Шуляр В.І.

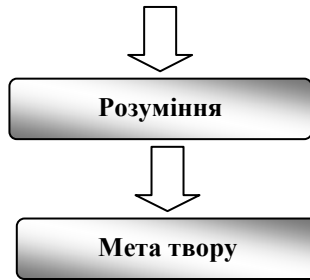
В. Ізер розуміє інтерпретацію художнього тексту таким чином: читач – Я, аналізуючи речення, образи, символи, частини тексту «втягується» у сам текст. Тут він реалізує «читацькі сподівання» (ілюзії під час читання), що дає йому можливість стати співучасником у тексті. У результаті в читача-Я виникають враження від подібності текстуального та життєвого, можливість під враженням вибудовувати власну життєву модель, творити оригінальний авторський текст.

В. І. Шуляр, Н. В. Мікуляк, В. О. Озінковська

Додаток Б

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

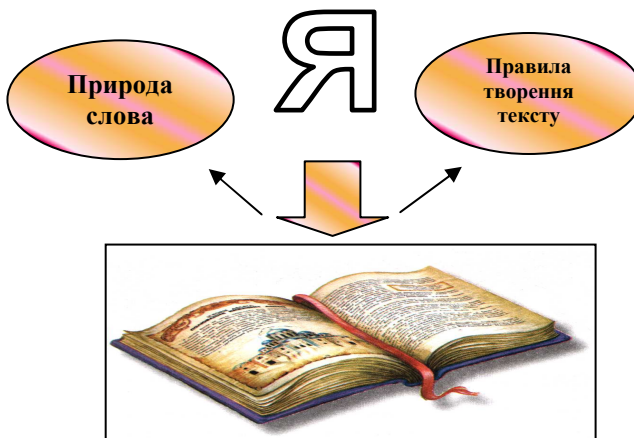

Художній твір може бути повністю зрозумілим (інтерпретованим) тоді, коли Я – (читач) взаємопов’язує знання життєвих стосунків письменника та уявлення про адресата. Він (Я) читає художній твір, аналізує, тлумачить, визначає стиль. Таким чином, він співпрацює з автором, користуючись власною інтуїцією, пояснювальними методами. Головне завдання читача – з’ясувати ту мету художнього твору, яку визначив сам автор, поділяти чи/ї заперечувати його точку зору, оцінку іншими описаного, представленого тощо.

В. І. Шуляр, В. О. Озінковська, Н. В. Мікуляк

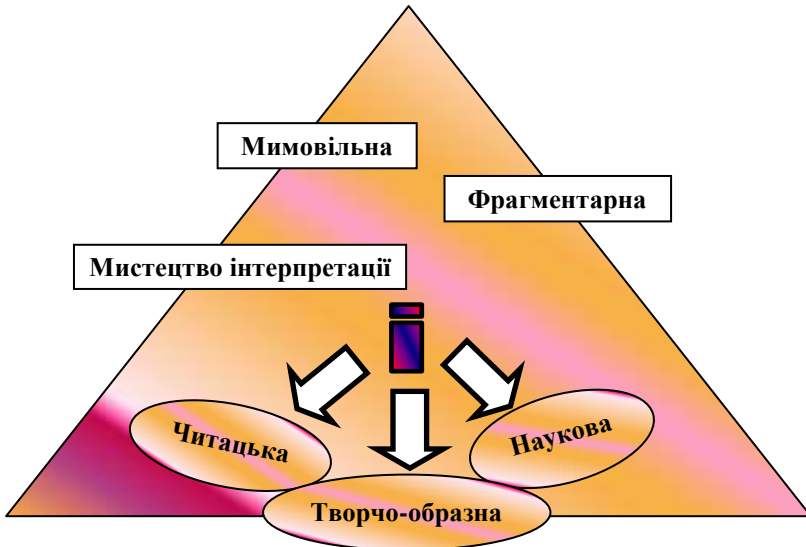
Додаток В

Схема інтерпретації художнього твору за Р. Бартом

Шуляр В.І.

*Літературний твір як
художнє явище*

*Модель розуміння, інтерпретування,
творення авторського художнього твору*

Читач – Я, маючи у своєму арсеналі знання природи слова, правил творення тексту, може зрозуміти художній твір на рівні підсвідомості (мимовільна інтерпретація – **І**), на основі певних висновків та узагальнень (фрагментарна – **Ф**), на рівні цілеспрямованого осмисленого прагнення зрозуміти (мистецтво інтерпретації – **МІ**).

Залежно від освітнього рівня інтерпретатора, потреб та об'єкта інтерпретації, від таланту бачити, відчувати і розуміти художній твір, Я сприйме його на рівні вражень, переживань, настрою, відчуття (читацька інтерпретація – **ЧИ**), або на основі аналізу об'єктивної істини, фактичної, логічної та емоційної доказовості (наукова інтерпретація – **НИ**), або на рівні переосмислення літературного твору на мову інших мистецтв (творчо-образна інтерпретація – **ТОІ**), які дозволять учневі-читачеві матеріалізувати свою інтерпретацію в авторський текст, художній твір оригінальний за своїм змістом і формою.

В. І. Шуляр, В. О. Озінковська, Н. В. Мікуляк